

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.9:347.77/.78

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i45.464>

Галупова Лариса Ігорівна,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6263-2773>

Мартинюк Іван Вікторович,

адвокат, аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7067-3188>

ЮРИСДИКЦІЯ СУДОВИХ ТА ПОЗАСУДОВИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, розвиток інтелектуальної власності залежить від захищеності авторів, винахідників, творців або їх правонаступників від порушень прав на результати інтелектуальної творчої діяльності та наслідків таких порушень. Становлення ефективною системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності є одним із пріоритетних завдань, що ставляться перед нашою державою.

Зважаючи на специфіку об'єктів права інтелектуальної власності, можемо стверджувати, що виключно суди не здатні в повній мірі забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності. Саме як допоміжний механізм судовому захисту, в Україні та світі активно використовують позасудові способи захисту прав, в тому числі прав інтелектуальної власності [1, с. 45].

Сьогодні, захист прав інтелектуальної власності зазвичай відбувається в судовому порядку, але захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку не завжди може врегулювати конфлікт. Рішення, яке приймає суд може не задовольнити інтереси сторін, а тому конфлікт може тривати або набирати нових обертів. Отже, актуальним є питання категоріальної різноманітності спорів щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності та використання судового захисту або способів позасудового захисту прав інтелектуальної власності.

Висновки зроблені в ході наукового дослідження мають теоретичну та практичну значимість. Теоретична цінність даної статті полягає

в визначенні компетенції та повноважень суду та позасудових органів та осіб, що здійснюють захист прав інтелектуальної власності, що може стати підґрунтям для подальших наукових досліджень питань ефективного судового чи позасудового захисту прав інтелектуальної власності, щодо захисту прав на окремі об'єкти права інтелектуальної власності та компетенцію окремих, самостійних способів альтернативного вирішення спору щодо прав інтелектуальної власності. Практична цінність даного наукового дослідження полягає у можливості обрання ефективного способу захисту прав інтелектуальної власності та розроблені механізмів для ефективного захисту порушених прав на результати інтелектуальної творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі окремі питання юрисдикції та підсудності були предметом дослідження К. Бондаренко, Ю. Червоного, М. Губенка, Г. Жиліна, О. Рябченко, В. Федоренко, М. Штефана та ін. Водночас у науковій доктрині недостатньо уваги приділено проблемі розмежування юрисдикції між спеціалізованими судами, одним із яких є Вищий суд з питань інтелектуальної власності, та юрисдикції позасудових органів та осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Метою статті є визначення компетенції суду та компетенції позасудових органів та осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі не склалося єдиного підходу до визначення поняття «юрисдикція». В певній мірі, причиною

цьому є різне визначення даного терміну, яке дається в словниках. Так, поняття «юрисдикція» за Універсальним словником-енциклопедією розуміється як «обсяг компетенції судового або адміністративного органу» [2]. Словник української мови у 20 томах тлумачить термін «юрисдикція» як «право чинити суд, розглядати і розв'язувати правові питання» [3]. Економічний словник пропонує розуміти термін як «повноваження судових, адміністративних та інших органів вирішувати певні категорії кримінальних, цивільних, трудових, адміністративних справ, закріплених у законодавстві» [4]. Ще одне визначення юрисдикції дає Економічна енциклопедія, в якій вказано, що «юрисдикція – це повноваження певної особи, установи давати правову оцінку фактам, діям, установи давати правову оцінку фактам, діям, розв'язувати правові питання» [5].

Термін «юрисдикція» походить від латинських слів «jus» – «право» і «disco» – «говорю» [6, с. 346]. Різнотому визначенню поняття «юрисдикція» сприяв переклад цього терміну з латинської мови («jurisdiction» – «судочинство»), хоча цією мовою даному поняттю відповідає слово «justitio», а також тлумачення слів «jus», «disere» як вирішення конфлікту або застосування владою встановлених правил [7, с. 201].

В науковій доктрині, також не склалось єдиної позиції щодо терміну «юрисдикція». Так, одні науковці розглядають юрисдикцію як встановлену законом (або іншим нормативним правовим актом) сукупність повноважень відповідних державних органів щодо вирішення правових спорів та вирішення справ про правопорушення [8, с. 147]. Інші розглядають даний термін як можливість з боку суду вирішувати спір та застосовувати до правопорушників юридичні санкції [9; 10, с. 73]. Розуміючи юрисдикцію як компетенцію щодо вирішення конфлікту, ряд правознавців вважають, що юрисдикція як державно-владної діяльності повноважного органу полягає у застосуванні закону до юридичних конфліктів та прийняття за ними правових індивідуальних актів (актів юрисдикції) [11, с. 105]. Ю.С. Червоний отожднює цивільну юрисдикцію із підвідомчістю, під якою він розуміє повноваження або компетенцію щодо розгляду та вирішення юридичних справ судами, іншими державними органами, третейським судом, а також змішаними органами [12].

На основі вищезазначеного, можемо зробити висновок, що сучасна парадигма юрисдикції набула дуалістичного характеру як судова юрисдикція та юрисдикція інших органів. При цьому, на нашу думку, юрисдикція інших органів не зосе-

реджена виключно на органах державної влади. Поняття юрисдикція може бути використана по відношенню до органів або осіб, які не наділені владними повноваженнями. Таким чином, можемо дати авторське визначення поняття юрисдикція – це повноваження певного органу або особи, передбачені законодавством або договором щодо вирішення спору або врегулювання конфлікту.

Зважаючи на специфіку відносин у сфері інтелектуальної власності та на особливості об'єктів права інтелектуальної власності, можемо говорити про необхідність розвитку системи захисту прав інтелектуальної власності, що полягатиме у застосуванні як судового захисту так і захисту позасудового або способів, так званого, альтернативного вирішення спорів.

Отже, розглянемо повноваження суду у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Юрисдикція судового органу зберігає свій широкий статус щодо безпосереднього права на звернення за захистом права інтелектуальної власності в судовому порядку. Як визначено в ухвалі Ізяславського районного суду Хмельницької області, юрисдикційність спору може залежати від правового статусу суб'єкта звернення, характеру спірних правовідносин та предмета позовних вимог [13]. Крім того, необхідно підкреслити, що право вибору способу захисту належить виключно позивачеві. Суд уповноважений на розгляд та вирішення справи у межах своєї юрисдикції, якщо має місце юридичний спір. У взаємозв'язку з ч. 1, 2 ст. 55 положення ч. 3 ст. 124 Конституції України необхідно розуміти як поширення юрисдикції судів на юридичні спори, предметом яких є права та свободи певної особи [14].

Указом Президента України від 29 вересня 2017 «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [15] із системи судів було виокремлено спеціалізованого суду, який уповноважений на вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності.

Створення спеціалізованого суду із питань інтелектуальної власності продиктовано умовами міжнародних договорів та глобальними тенденціями до централізованого вирішення певних категорій спорів у сфері інтелектуальної власності. Суди, що спеціалізують на захисті прав інтелектуальної власності не є однорідними у всьому світі. Так, деякі спеціалізовані суди мають юрисдикцію розглядати лише певні категорії спорів, наприклад тільки патентні спори, інші можуть вирішувати тільки певні види юридичних питань, наприклад, цивільні спори, деякі спеціалізовані суду

діють виключно як суди першої інстанції, а інші як суду першої та апеляційної інстанції.

Так, в Україні створений, але ще не почав свою роботу Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності. Даний суд є незалежним державним судовим органом, який компетентний вирішувати спори пов'язані з правами інтелектуальної власності, але може також вирішувати інші види спорів. Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності уповноважений здійснювати судочинство як суд першої та апеляційної інстанцій відповідно до предметної юрисдикції і процедури; аналізувати судову статистику, вивчати та узагальнювати судову практику у справах, віднесених до його юрисдикції, інформувати про результати узагальнення судової практики Верховний Суд; готувати пропозиції щодо вдосконалення законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, оприлюднювати їх на своєму офіційному веб-сайті; може з'ясовувати думку органів, організацій і осіб, які мають теоретичні та практичні знання у сфері інтелектуальної власності; здійснює інші повноваження, визначені законом. Територіальна юрисдикція спеціалізованого суду поширюється на всю територію країни [16].

Відповідно до ч. 2 ст. 20 ГПУ, Вищий суд з питань інтелектуальної власності має розглядати справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема: справи у спорах щодо прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, комерційне найменування, географічне зазначення, торговельну марку (знак для товарів і послуг), та інших; справи у спорах, що виникають з питань реєстрації та обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження строку дії або дострокового припинення дії патентів та свідоцтв; справи щодо визнання торговельної марки добре відомою; справи щодо авторських та суміжних прав, в тому числі спори за участю організацій колективного управління; справи у спорах щодо договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії, щодо [17].

Юрисдикція щодо розгляду справи у сфері порушення права інтелектуальної власності надається суду держави, в якій надано правову охорону об'єктам інтелектуальної власності; за місцем, де сталось порушення прав інтелектуальної власності; а також за місцем проживання відповідача.

Зважаючи на інтернетизацію світу, питання про те, чи було право інтелектуальної власності

порушено в тій чи іншій державі, може виявитися досить складним. Наприклад, місце ведення онлайн-діяльності можна визначити кількома способами. Це може бути: місцезнаходження особи, яка вчиняє таку діяльність; місце розташування сервера завантаження чи скачування; місцезнаходження одержувача кінцевого результату такої дії (наприклад, повідомлення); місця завантаження та скачування [18].

В такому випадку, складність та специфіка сфери інтелектуальної власності вимагає застосування також і позасудових способів захисту прав інтелектуальної власності, як допоміжний механізм захисту прав на результати інтелектуальної творчої діяльності.

Сьогодні, безліч країн вже використовують способи, які називаються Альтернативним вирішенням спору (АВС). Термін «позасудові способи захисту» та «Альтернативні способи вирішення спору» не є тотожними поняттями, хоч мають окремі спільні елементи.

Альтернативне вирішення спору (врегулювання конфлікту) у сфері права інтелектуальної власності – це система способів врегулювання конфліктів щодо майнових та особистих немайнових прав інтелектуальної власності без залучення органів державної влади або суду [19, с. 143]. АВС є ширшим поняттям та включає в себе такі способи як медіація, укладання мирової угоди, врегулювання спору за участю судді, переговори, фасилітація, третейське судочинство, міжнародний комерційний арбітраж та інші. Позасудові способи захисту прав інтелектуальної власності – це такі способи, при використанні яких конфлікт врегульовується «поза межами» державного судового органу. До них відносяться переговори, медіація, фасилітація, третейське судочинство, міжнародний комерційний арбітраж. Таким чином, мирова угода та врегулювання спору за участю судді не відносяться до позасудових способів захисту прав інтелектуальної власності.

Позасудові способи є гнучкими та можуть бути застосовані до будь-яких видів конфліктів у сфері інтелектуальної власності, серед яких: конфлікти щодо авторських та суміжних прав, щодо патентних прав, щодо прав на засоби індивідуалізації, щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності. Це можуть бути спори щодо авторства, спори щодо договірних зобов'язань, транскордонні спори та інші. Особа може обирати будь-який спосіб захисту своїх прав та інтересів, за умови, що він не суперечить нормам законодавства.

Повноваження органу чи особи, що здійснюють врегулювання конфлікту закріплені в договорі про проведення тої чи іншої процедури. Отже, юрисдикція позасудового органу чи особи визначається договором.

Аналізуючи запропоновані види позасудових способів захисту прав інтелектуальної власності, вважаємо, що для врегулювання транскордонних конфліктів у сфері права інтелектуальної власності буде ефективним звернення до Міжнародного комерційного арбітражу або до Центру арбітражу та посередництва при ВОІВ. Медіація та переговори мають універсальну природу, тому у сфері інтелектуальної власності вони можуть бути застосовані: при врегулюванні транскордонних конфліктів; спорів за участю Національного органу інтелектуальної власності та ін.

Позасудові способи захисту прав інтелектуальної власності передбачають діяльність, спрямовану на застосування різних способів виявлення чинників, які обумовили виникнення протиріч і неузгодженостей позицій та визначення оптимальних шляхів їх вирішення як самостійно, так і з залученням третьої сторони.

Отже, організаціями, що здійснюють позасудовий захист є третейський суд, міжнародний комерційний арбітраж, а особами, що здійснюють позасудовий захист є медіатори, фасилітатори та сторони конфлікту самостійно.

Таким чином, сторони самі обирають необхідний на найбільш ефективний, на їх думку, спосіб захисту прав інтелектуальної власності, беручи до уваги об'єкт, предмет конфлікту, сторін конфлікту, мож-

ливості залишитись в добрих ділових відносинах, необхідність отримати імперативне рішення, коло суб'єктів, на яких має розповсюджуватись рішення.

Висновки. Юрисдикція – це повноваження певного органу або особи, передбачені законодавством або договором щодо вирішення спору або врегулювання конфлікту. Юрисдикція у сфері захисту прав інтелектуальної власності, в умовах сьогодення, може бути судовою, юрисдикцією державних органів та юрисдикцією позасудових органів або осіб. Судова юрисдикція щодо прав інтелектуальної власності – це компетенція органу судової влади здійснювати захист прав інтелектуальної власності. Юрисдикція позасудових органів розуміється як повноваження органу чи особи, що здійснюють врегулювання конфлікту, закріплені в договорі про проведення тої чи іншої процедури.

Специфіка об'єктів права інтелектуальної власності вимагає застосування не тільки судового захисту але і можливості використання позасудових способів захисту прав. Для ефективного використання того чи іншого способу, необхідно знати юрисдикцію того чи іншого органу у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Наукове дослідження юрисдикції судових та позасудових органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності крім теоретичного значення, має і практичну значимість, що полягає у обранні та використанні того чи іншого способу захисту прав інтелектуальної власності та розроблені механізми для ефективного захисту порушених прав на результати інтелектуальної творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав // *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. № 3. 2020. С.44-49.
2. Універсальний словник-енциклопедія. URL: <https://slovyk.me/dict/use/%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>
3. Словник української мови у 20 томах. URL: <https://slovyk.me/dict/newsum/%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>
4. Економічний словник. URL: https://slovyk.me/dict/economics_dict/%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F
5. Економічна енциклопедія. URL: https://slovyk.me/dict/economics_encyclopedia/%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F
6. Барихин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь. М. : Наука, 2005. С. 710.
7. Федоренко В. В. Реалізація конституційних засад судочинства в статусі й діяльності органів конституційної юрисдикції України та зарубіжних країн. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 201–207.
8. Рябенко О. П. Юрисдикція як процесуальний інститут забезпечення законності у сфері державної митної справи: загальна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 147–150. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2016/41.pdf
9. Цивільний процес України : підручник / за заг. ред. М. М. Ясинки. Київ : Алерта, 2014. 744 с.
10. Яновицька А. В. Юрисдикція суду за Цивільним процесуальним та Господарським процесуальним кодексами України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 71–74.
11. Єфімов О. Правові засади цивільної юрисдикції. *Юридична Україна*. 2015. № 4–5. С. 105–108.
12. Цивільний процес України : підручник / за ред. Ю. С. Червоного. К. : Істина, 2007. 392 с.
13. Постановлення Ізяславського районного суду Хмельницької області № 102675701 от 10.01.2022. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/102675701/#:~:text>
14. Підвідомчість судових справ: як правильно визначити. *Судебно-юридическая газета*. 12 марта 2019 года. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/137259-pidvidomchist-sudovikh-sprav-yak-pravilno-viznachiti>

15. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: указ Президента України № 299/2017 від 29 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text>
16. Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності : проект Закону України № 6487 від 29.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73540
17. Господарський процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
18. Когда международное частное право пересекается с правом интеллектуальной собственности: руководство для судей. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_1053.pdf
19. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Галупова Лариса Ігорівна. Одеса, 2021. 207 с.

Галупова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович

ЮРИСДИКЦІЯ СУДОВИХ ТА ПОЗАСУДОВИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність заявленої тематики наукового дослідження зумовлюється особливостями об'єктів прав інтелектуальної власності на вимогу вчасного та компетентного реагування на порушенні прав інтелектуальної власності. Безумовно, важливого значення набуває питання захисту прав інтелектуальної власності в умовах розвитку інформаційних технологій.

У зв'язку з цим дана стаття спрямована на визначення та розкриття поняття «юрисдикція» та розкриття юрисдикції судових органів, а також юрисдикції позасудових органів та осіб у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Провідними методами до дослідження цих питань є діалектичний та системний методи, що дозволяють розглянути правову природу категорії «юрисдикція» по відношенню до судових та позасудових органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Системний метод дає змогу визначити найбільш ефективні способи, з-поміж всіх дозволених законом способів захисту прав інтелектуальної власності та виокремити категорії справ, які розглядають суди та позасудові органи.

У статті визначено юрисдикцію Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Співвіднесені способи позасудового захисту та способів альтернативного вирішення спорів. Визначена юрисдикція позасудових органів та осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності. Охарактеризовано, що на юрисдикційність спору впливає правовий статус суб'єкта звернення, характер спірних правовідносин та предмет позовних вимог.

Теоретична цінність науково – дослідної роботи за даною тематикою полягає в визначенні юрисдикції судових та позасудових органів та осіб у сфері захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням особливостей конфлікту у сфері права інтелектуальної власності та специфіки об'єктів права інтелектуальної власності. Практична цінність науково-дослідної роботи полягає в розкритті повноважень органів та осіб, що здійснюють судовий та позасудовий захист прав інтелектуальної власності та визначенню способу ефективного захисту прав на результати інтелектуальної творчої діяльності.

Ключові слова: юрисдикція, захист прав інтелектуальної власності, судова юрисдикція, позасудовий захист, підсудність, категорії справ у сфері права інтелектуальної власності.

Galupova Larisa, Martyniuk Ivan

JURISDICTION OF JUDICIAL AND EXTRAJUDICIAL BODIES IN THE FIELD OF PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

The relevance of the declared topic of scientific research is determined by the peculiarities of the objects of intellectual property rights, on the demand for a timely and competent response to the violation of intellectual property rights. Undoubtedly, the issue of protecting intellectual property rights in the context of the development of information technologies is becoming important.

In this regard, this article is aimed at defining and revealing the concept of “jurisdiction” and revealing the jurisdiction of judicial bodies, as well as the jurisdiction of extrajudicial bodies and persons in the field of intellectual property rights protection. The leading methods for researching these issues are dialectical and systemic methods that allow considering the legal nature of the category “jurisdiction” in relation to judicial and extrajudicial bodies in the field of intellectual property rights protection. The systematic method makes it possible to determine the most effective ways, among all the legally permitted ways of protecting intellectual property rights, and to single out the categories of cases that are considered by courts and extrajudicial bodies.

The article defines the jurisdiction of the High Court on intellectual property issues. Correlated methods of extrajudicial protection and methods of alternative dispute resolution. Jurisdiction of extrajudicial bodies and persons regarding the protection of intellectual property rights is defined. It is characterized that the jurisdiction of the dispute is affected by the legal status of the subject of the appeal, the nature of the disputed legal relationship and the subject of the claims.

The theoretical value of the research work on this topic is to determine the jurisdiction of judicial and extrajudicial bodies and persons in the field of protection of intellectual property rights, taking into account the specifics of the conflict in the field of intellectual property law and the specifics of objects of intellectual property law. The practical value of the scientific research work consists in revealing the powers of bodies and persons carrying out judicial and extrajudicial protection of intellectual property rights and determining the method of effective protection of rights to the results of intellectual creative activity.

Key words: jurisdiction, protection of intellectual property rights, judicial jurisdiction, extrajudicial protection, jurisdiction, categories of cases in the field of intellectual property law.